

NOWE ZJAWISKA W JĘZYKU, TEKŚCIE I KOMUNIKACJI

red. A. Naruszewicz-Duchlińska, M. Rutkowski

Olsztyn 2006, ss. 373

Wymieniona w tytule książka to zbiór 44 artykułów – pokłosie ogólnopolskiej konferencji naukowej, która została zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego i odbyła się w maju 2005 roku. Wzięło w niej udział 60 językoznawców z licznych ośrodków krajowych oraz goście z Pragi, Tybingi i Wilna.

Inspiracją do zorganizowania konferencji była rewolucyjna zmiana w procesie komunikowania, zainicjowana rozwojem technologii cyfrowych, a mianowicie zastąpienie komunikacji masowej przez komunikację medialną. W celu lepszego zrozumienia, o jaką zmianę chodzi, pozwolę sobie zacytować dłuższy fragment ze *Wstępu*, w którym Mariusz Rutkowski wyjaśnia, na czym polega mediatyzacja współczesności. Otóż zjawisko to „oznacza przenikanie (wzajemne) wymiarów przekazu, interpretacji, przetwarzania oraz doświadczania rzeczywistości z jednej strony, i samej rzeczywistości z drugiej. McLuhanowska „globalna wioska” umożliwiła komunikowanie wszystkich ze wszystkimi, udostępnia najbardziej odległą rzeczywistość bez typowego dla dawnych systemów komunikowania „strukturalnego opóźnienia” – ale to oczywiście musi kosztować. Kosztem jest konieczność zapośredniczenia percepcji w mediach, doświadczanie rzeczywistości (wykraczającej poza „czubek własnego nosa”) wyłącznie poprzez media. Chcąc w takich realiach funkcjonować, zgadzamy się na „medialny filtr” wszystkiego, co odbieramy. Ale równocześnie – także tego, co przekazujemy...” (s. 6). W obliczu tego typu przeobrażeń w procesie komunikowania rodzą się pytania o zmiany w języku, które wywołuje odmienna sytuacja komunikacyjna, oraz o zmianę roli języka jako środka komunikowania. Olsztyńska konferencja przyniosła odpowiedzi na frapujące organizatorów pytania, a ci, którzy nie mieli okazji wysłuchać referatów, znajdą w recenzowanej książce wiele interesujących tekstów opisujących nowe lub najnowsze zjawiska zachodzące w języku, tekście i komunikacji.

Wydzielenie płaszczyzn, na których autorzy artykułów próbują uchwycić przejawy szeroko rozumianej „nowości”, czyli język, tekst, komunikacja, znalazło odzwierciedlenie w strukturze książki. Pierwsza i najobszerniejsza część, z tytu-

łowana *Język*, obejmuje 18 tekstów opisujących zagadnienia gramatyczne oraz zjawiska z dziedziny leksyki i frazeologii. Rozdział ten otwiera blok artykułów poświęconych językowi młodzieży.

Anna Piotrowicz, poddając ocenie język współczesnej młodzieży, swoją uwagę koncentruje przede wszystkim na tej odmianie języka, którą młodzież posługuje się w potocznych, nieoficjalnych sytuacjach komunikacyjnych. Warto zwrócić uwagę, że w omawianym artykule przedmiotem opisu stały się nie tylko zjawiska negatywne, ale także to, co w języku młodzieży wartościowe.

O języku młodzieży szkolnej traktuje artykuł Agnieszki Rypel. Autorka przedmiotem opisu uczyniła gwarę uczniowską, a w polu jej głównych zainteresowań znalazł się etyczny wymiar komunikacji językowej.

Danuta Jastrzębska-Golonka omawia najczęściej stosowane przez studentów mechanizmy frazeologiczne i słowotwórcze służące tworzeniu nowych struktur gramatycznych.

Z kolei Renata Makarewicz poddaje ocenie problematykę wprowadzania nowych zjawisk językowych do szkolnej edukacji polonistycznej.

Charakterystykę języka rodzinnego i próbę odpowiedzi na pytanie, czy jest to odmiana, czy socjolekt przedstawia Iwona Artowicz-Skowrońska. Z jej badań wynika, że zaobserwowane cechy języka rodzinnego sytuują go pomiędzy odmianą a socjolektem.

Halina Kamczycka, na materiale polskojęzycznych audycji radiowych nadawanych na Litwie, analizuje powszechnie znane i nagminne zjawiska językowe świadczące o konserwatyzmie polszczyzny wileńskiej.

Refleksje nad zagadnieniami frazeologii potocznej w polszczyźnie ogólnej są przedmiotem tekstu Piotra Flicińskiego. Swoje rozważania oparł Autor na materiale zaczerpniętym z trzech słowników frazeologicznych (*Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* S. Bąby i J. Liberka, Warszawa 2001, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* P. Müldnera-Nieckowskiego, Warszawa 2003, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Warszawa 2005).

Zjawiskom składniowym poświęcony jest artykuł Tomasza Nowaka, który bada połączenia *we wnętrzu* i *w środku*. Analiza składniowa, konotacyjna i akomodacyjna nie przynosi jednoznacznych rozstrzygnięć co do statusu omawianych połączeń. Z przeprowadzonych badań wynika, że z jednej strony są one niepodzielnymi znaczeniowo całościami, z drugiej natomiast zwraca uwagę ich strukturalne rozczłonkowanie na płaszczyźnie wyrażeniowej.

Sebastian Żurowski prezentuje ustalenia na temat produktywności w języku polskim najnowszych negatywnych formantów obcego pochodzenia: *dys-*, *in-*, *non-*.

W kolejnym tekście, który także traktuje o formantach słowotwórczych, Małgorzata Urban omawia typy przymiotnikowej adaptacji zapożyczeń do systemu słowotwórczego polszczyzny.

Izabela Różycka poddaje oglądowi niektóre zjawiska dotyczące aspektu wybranych grup nowszych czasowników obcego pochodzenia (zapożyczeń leksykalnych i semantycznych oraz derywatów od zapożyczonych wcześniej podstaw imiennych).

Przedmiotem uwagi Aleksandry Walkiewicz są polskie formy czasownika zakończone na *-no*, *-to* (bezosobniki) oraz cechy gramatyczne tych form, które „uwidaczniają się szczególnie silnie, gdy weźmiemy pod uwagę sposób tłumaczenia form bezosobnika na język francuski.

Małgorzata Witaszek-Samborska poddaje analizie niezwykle bogaty materiał „kulinarny” (200 000 przepisów) w celu ukazania innowacji obcego pochodzenia w słownictwie kulinarnym współczesnej polszczyzny ogólnej.

Pięć kolejnych artykułów podejmuje problematykę z zakresu onomastyki. Renata Bizior przedstawia najnowszą warstwę imienniczą i jej uwarunkowania. Swoją uwagę skupia przede wszystkim na nowych imionach modnych i ich pozycjach rangowych, motywacjach, którymi kierują się nadający imiona, itp.

Tekst Anny Tomeckiej-Mirek także podejmuje problemy z zakresu antropimii. Autorka swoją uwagę skoncentrowała na najnowszych tendencjach imiennictwa podwójnego na tle tradycji imienniczej XX wieku.

Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska zwraca uwagę na wybrane procesy onimiczne w nowej sytuacji późnonowoczesnego Poznania. Interesuje ją, jakie miejsce zajmuje jednostka we współczesnej fazie nowoczesności oraz jak wyraża się jej tożsamość w językowej przestrzeni miasta.

Przedmiotem zainteresowania Halszki Górny są nazwy biur tłumaczeń w kontekście współczesnej mody językowej. Autorka swoje rozważania snuje na podstawie małopolskich i podkarpackich nazw agencji tłumaczeń, biur usług językowych, firm zajmujących się m. in. tłumaczeniami.

Ostatni artykuł części pierwszej, autorstwa Izy Matusiak, poświęcony jest nazwom polskich wykonawców hiphopowych. Tekst ma charakter socjolingwistyczny, „uwzględnia uwarunkowania kreowania tego rodzaju *nomina propria*, a także istotne cechy poetyki hiphopowej” (s. 143).

Część druga, zatytułowana *Tekst*, liczy 10 artykułów, które traktują o konkretnych przejawach nowości językowej w realizacjach tekstowych. Rozdział ten cechuje duża różnorodność tematyczna.

W pierwszym tekście Katarzyna Skowronek na przykładzie listów pasterskich Episkopatu Polski, napisanych w latach 1946-2005, analizuje język kościoła w kontekście powojennych przemian kulturowych.

Nagłówkom prasowym w *Gazecie Wyborczej* swój artykuł poświęca Katarzyna Zawilska. Analizie poddała ona czterysta nagłówków, wyekscerpowanych z wydań ukazujących się od czerwca 2004 r. do lipca 2005 r.

Renata Radzka z kolei pokazuje ewolucję stereotypu Ukraińca w prasie polskiej po 1989 r. Zwraca także uwagę na to, że wizerunek ten w prasie kształtowały „podobne czynniki jak obraz obywatela Ukrainy wśród społeczeństwa polskiego” (s. 177).

W kręgu zagadnień medialnych pozostaje tekst Agaty Małyskiej, która analizuje przemiany gatunkowe rozmowy w audycjach radiowych.

Wilga Herman przedmiotem swoich rozważań czyni nową leksykę w radiu i telewizji. Jej celem jest ukazanie kierunków rozwoju współczesnej polszczyzny potocznej. Tekst kończy konstatacja o wielkiej roli radia i telewizji w popularyzowaniu nowych form językowych.

Krystyna Bojałkowska na podstawie pięciu powieści (*Hobbita*, *Władca pierścieni*, *Silmarillion*, *Mała księżniczka*, *Pierścień i róża*) tłumaczonych z języka angielskiego na język polski poddaje oglądowi typowe użycia imiesłowów przysłówkowych uprzednich. Jej celem jest także ustalenie, czy różnią się one od użyć charakterystycznych dla tekstów tworzonych oryginalnie po polsku.

Antyprzysłowia, tworzone przez młodzież w kontaktach mówionych i pisanych, są przedmiotem artykułu Lecha Krajewskiego. Materiał do badań Autor zaczerpnął z olsztyńskiego graffiti i tekstów zasłyszanych od studentów, uczniów, żołnierzy, przestępców, graffiściarzy.

Bernadetta Darska omawia felietony Kingi Dunin, Manueli Gretkowskiej i Izabeli Filipiak w kontekście zasad komunikacji społecznej.

Justyna Makowska, analizując tekst przekładu na gwara podhalańską komedii Moliera *Lekarz mimo woli*, przedstawia ogólną charakterystykę tłumaczeń intrajęzykowych (wewnątrzjęzykowych, intralingwalnych).

Część drugą książki zamyka artykuł Ewy Oronowicz-Kidy, która przedmiotem swoich rozważań uczyniła teksty piosenek ludowego zespołu śpiewaczego z Piwody w województwie podkarpackim. Ludowe piosenki Autorka traktuje jako ciekawe świadectwo przemian politycznych, gospodarczych i społecznych oraz ewolucji poglądów środowiska wiejskiego pod wpływem rezultatów tych przemian.

Ostatnia część książki, *Komunikacja*, obejmuje prace, których celem jest uchwycenie nowych przejawów szeroko rozumianej komunikacji. Artykuły znajdujące się w tym rozdziale, charakteryzuje duża różnorodność pod względem teoretycznym, metodologicznym i problemowym.

Aleksander Kiklewicz na przykładzie przymiotnika *wirtualny* w języku polskim, niemieckim i rosyjskim omawia zjawisko dyfuzji semantycznej w komunikacji językowej.

Paweł Nowak przedmiotem swoich dociekań czyni informowanie w przestrzeni komunikacji medialnej. W centrum zainteresowań Autora znalazły się takie zagadnienia jak: cechy informacji, mass media drugiej połowy XX wieku – media masowego przekazywania, media dziś – środki masowego komunikowania, informacja i komunikacja w mediach masowych.

O nowych formach kontaktu, takich jak SMS czy czat, traktuje artykuł Jacka Wasilewskiego. Autor zestawia ze sobą nowe i stare sposoby komunikowania: komunikowanie SMS-em i za pomocą gołębia oraz pokoje na czatach i anonimowe wypisy w toaletach. Celem tych porównań jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie, co łączy te dwa rodzaje komunikacji.

Ewa Jarmołowicz omawia nowe zachowania niewerbalne, które są przyczyną zakłóceń skutecznej komunikacji. Celem Autorki jest ukazanie „niebezpieczeństw wywołanych przez wprowadzenie do komunikacji nowych elementów niewerbalnych” (s. 276). Należy do nich uznanie nowego elementu gestykulacyjnego za dobrze znany czy wręcz całkowite go zlekceważenie w przekonaniu, że nie łączy się on z jakimkolwiek nacechowaniem komunikacyjnym.

Edyta Pałuszyńska poddaje analizie program telewizyjny *Debata*, w celu scharakteryzowania go jako realizacji gatunku mowy i odmiany dyskursu społecznego. Autorka identyfikuje także te jego cechy, które są obciążone funkcjonalnie ze względu na cel komunikacyjny i cel medialny.

Przedmiotem artykułu Anny Zekin-Kompanowskiej jest ewolucja językowego obrazu opozycji my/oni, od lat osiemdziesiątych po czasy obecne, oraz kryteria, na podstawie których przeciwstawia się „nas” – „onim”. Podstawę materiałową stanowią przemówienia polskich premierów wygłoszone w latach 1997-2004.

Jolanta Piwowar natomiast ukazuje różne możliwości zastosowania redundancji i entropii w reklamie. Zwraca także uwagę na fakt, iż obie te kategorie, niedostatecznie jeszcze docenione w literaturze przedmiotu, uzupełniają repertuar środków należących do szeroko rozumianej perswazji.

Artykuł Renaty Dybalskiej przybliży fenomen reklamy zewnętrznej, która pozostaje jedynym powszechnym nośnikiem informacji. Autorka przewiduje, że reklama zewnętrzna może stać się ważnym składnikiem komunikacji zintegrowanej. W reklamie coraz większą rolę pełni zaskoczenie i nowatorska koncepcja. Natomiast w sytuacji, w której „rynek dzieli się na coraz mniejsze segmenty, zmniejsza się liczba odbiorców i przybywa reklam, tradycyjne techniki komunikacji marketingowej coraz częściej zawodzą” (s. 302). Z tego też powodu obserwujemy w Polsce dynamiczny wzrost branży reklamy zewnętrznej. Renata Dybalska podaje także ciekawe przykłady zastosowania różnych form outdooru.

Małgorzata Latoch-Zielińska i Iwona Morawska poddają analizie ciekawy materiał, zebrany drogą ankietową wśród uczniów liceów i techników, w celu zbadania różnych aspektów komunikowania poprzez Internet młodzieży szkol-

nej. W kręgu zainteresowań Auterek znalazły się takie zagadnienia jak: czas spędzony „w sieci”, cele korzystania z Internetu, cechy języka „sieciowego”, zalety komunikowania się poprzez Internet, zagrożenia płynące z komunikacji internetowej. Wnioski z przeprowadzonych badań nie napawają optymizmem, dlatego Autorki postulują pilną potrzebę włączenia „komunikacji sieciowej” w obszar teorii i praktyki dydaktycznej.

Z kolei Karolina Kuterba zastanawia się, czy emotikony są przejawem nowej funkcji znaków przestankowych we współczesnej polszczyźnie. Artykuł kończy smutna konstatacja, iż emotikony są niejako przejawem dążenia do wyeliminowania tradycyjnej interpunkcji. Rozpoznane przez Karolinę Kuterbę zjawisko „w pewnej mierze dowodzi załamania się świadomości językowej współczesnej młodzieży, pogorszenia się używanej przez nią polszczyzny pod względem poprawności i pokazuje zubożenie zasobu wykorzystywanych środków językowych” (s. 320).

Tomasz Chodowiec na podstawie struktury strony WWW Krystyny Jandy omawia szersze zjawisko: stronę internetową jako przykład współczesnego modelu komunikowania językowego.

Celem artykułu Bernharda Brehmera jest ukazanie zjawisk szczególnie typowych dla polskiej komunikacji na czacie. Z ustaleń Autora wnika, że język, którym posługują się użytkownicy czatów, tworzy niestabilny, otwarty system, na który składają się różnorodne elementy, np. elementy standartowe, potoczne, gwarowe, obcojęzyczne, nacechowane środowiskowo, itd.

Sebastian Przybyszewski i Mariusz Rutkowski dokonują dość wstępnego oglądu problematyki dotyczącej agresji werbalnej w komentarzach internetowych. Jednak już te pobieżne obserwacje pozwalają stwierdzić, że większa agresja werbalna charakteryzuje użytkowników forów związanych z polityką, sportem czy motoryzacją. Natomiast na forach „kobiecych” Autorzy zaobserwowali dużo mniejszy stopień agresji.

Komizm w polskich internetowych listach dyskusyjnych stał się przedmiotem rozważań Aliny Naruszewicz-Duchlińskiej. Autorka wyjaśnia istotę listu dyskusyjnego, analizuje funkcję i główne typy komizmu, także językowego, występujące w Usenecie oraz podaje przykłady ich użycia.

Katarzyna Sobstyl stara się uchwycić najważniejsze podobieństwa i różnice między ofertami towarzysko-matrymonialne pojawiającymi się w Internecie a ogłoszeniami prasowymi. Oglądowi poddaje wybrane aspekty, czyli: strukturę tych tekstów oraz sposoby kreowania obrazu nadawcy i idealnego partnera.

Ostatni artykuł stanowi wstępną próbę analizy SMS-ów jako sposobu komunikacji przedstawicieli ‘generacji txt-u’. Monika Winiarska wskazuje zalety (np. kreatywny, niekonwencjonalny styl, zwięzłość) i wady (np. ubożenie słownictwa nastolatków, wulgaryzacja) dyskursu SMS-owego.

Recenzowany tom to ciekawy, różnorodny pod względem metodologicznym i tematycznym oraz dobrze skomponowany zbiór rozpraw przybliżających nowe lub najnowsze zjawiska zachodzące w języku, tekście i komunikacji. Jest to ważna publikacja na rynku wydawniczym, która wskazuje, że środowisko językoznawców nie pozostaje w tyle za zmianami zachodzącymi w zakresie komunikowania, wywołanymi dynamicznym rozwojem mediów elektronicznych.

Beata Kuryłowicz